

K článku Lud'ka Kolmana: Případ racionálního sobce

Vesmír 7-8/2013, s.440

Úkolem státu (a také nižších správních jednotek) je chránit ty, kteří odvádějí užitečnou práci a minimalizovat parazitující útvary. Prosperita jde ruku v ruce se spravedlností. Nejde jen o výši finančních odměn; je třeba vytvářet kulturní a motivující pracovní prostředí, pomáhat řešit pracovníkům jejich sociální potřeby, dbát o výchovu mladé generace, zdravotnictví apod. Podobně by se měl stát chovat také vůči firmám a státním institucím. Vzorem může být předválečná firma Baťa; podobné principy se snažil zavést také Ing.František Čuba ve slavném JZD Slušovice. Odpověď na otázku onoho studenta se tedy zdá být jednoznačná - je těžké si představit prosperující stát, který by nedbal o lidskou důstojnost a spravedlnost. Člověk se musí cítit při práci svobodný; otročká práce je méněcenná.

Jinou věcí je princip solidarity: ne všichni jsme stejně nadaní či schopní obstát v otevřeném ringu. Bohatší by měli věnovat část svého příjmu na sociální účely¹.

Princip „racionálního sobce“

Luděk Kolman se pokouší aplikovat koncept „racionálního sobce“² na chování voličů při parlamentních volbách. To evidentně nefunguje: člověk je bytost duchovní³ a „stádní“ a zpravidla se přidá k některé politické straně či hnutí⁴. Lidská společenství jsou držena dohromady *duchovními soustavami* (náboženstvím, ideologiemi)⁵. Tvůrci duchovních koncepcí - charismatičtí vůdcové - jsou zpravidla lidé chudí a často umírají mučednickou smrtí (Hus, Ghándí). Na jejich duchovním odkazu se však přizívají lidé „pragmatictí“, kterým jde spíše o osobní prospěch - peníze či slávu. Zdá se, že podobně dopadla i naše „Sametová revoluce“ - slova o pravdě a lásce byla postupně nahrazena koncepcí „neviditelné ruky trhu“, či tržní ekonomiky „bez přívlastků“. Socialismus jakéhokoli druhu prý vždy vede do pekla. Sociální stát však funguje v řadě vyspělých zemí, např. ve Švédsku. Jeho fungování je zřejmě spojeno s místními tradicemi (protestantismus).

Princip „racionálního sobce“ se prosazuje naplno v extrémních situacích, kdy jde lidem o pouhé přežití a kultura mezilidských vztahů letí stranou; pak lidé pojídají vlastní děti nebo se navzájem zabíjejí pro kus chleba⁶. Podobná bezohlednost existuje také při válce mezi mafiemi - viz příklad „Orlických vrahů“ z 90.let⁷. Podobné je to zřejmě také na perifériích velkých jihoamerických měst, ve čtvrtích ovládaných gangstery.

Současný právní chaos

Minulý „protiprávní“ režim omezoval aktivitu lidí v oblasti podnikání, cestování do ciziny apod. Tehdejší legislativa však byla (obecně) na profesionální úrovni a zaručovala lidem

¹ Tato zásada platí i pro vyznavače islámu

² Jde pojem liberální ekonomické teorie, podle níž každý subjekt trhu jedná „egoisticky“, ale ve svém souhrnu to vede k všeobecné prosperitě (tzv. Neviditelná ruka trhu)

³ „Nejen chlebem živ jest člověk“

⁴ Někteří lidé se rádi vzdávají své svobody, „myšlení bolí“. Viz „Útěk od svobody“ Ericha Fromma

⁵ „Státy jsou udržovány myšlenkami, na základě kterých vznikly“ (T.G.Masaryk)

⁶ Takové situace popisuje Boris Pasternak ve svém románu „Doktor Živago“. U nás byly podobné poměry zřejmě naposledy za 30leté války.

⁷ Těla svých obětí shazovali v sudech na dno Orlické přehrady

některé právní jistoty⁸. Platil tu např. princip, že pracovník může sám disponovat penězi, které si vydělal. Když jsem v 80.letech pracoval na Slovensku⁹ zažil jsem tam soudní spor části zaměstnanců s vedením podniku. Firma strhávala všem zaměstnancům příspěvek „na sport“ na základě usnesení ROH, aniž si vyžádala jejich osobní souhlas. Zaměstnanci spor vyhráli.

Po roce 1990 se chopili vesla liberální demokraté, kteří naráz umožnili podnikání, aniž by přijali potřebnou legislativu. Vycházeli z Klausovy koncepce „racionálního sobce“, aniž stanovili pevný právní rámec podnikání. V 90.letech „ležely peníze na ulici“. Kdo se včas zorientoval a měl dost otrlosti, mohl se stát boháčem. Tak vznikla vrstva dnešních „kmostrů“, kteří mj. zakládají vlastní politické strany a prostřednictvím tisku ovládají část veřejného mínění. Příkladem může být projekt „Věci veřejné“ podnikatele Daniela Barty, který se zdál být slibný, než posléze zkrachoval. Mezi „kmostry“ nalezneme hodně exponentů předešlého *normalizačního* režimu, kteří mohli využít ke startu do podnikání svých finančních možností a konexí.

Dnešní legislativa připomíná nepřehlednou džungli. Přitom se platné zákony stále novelizují, takže patrně nikdo nemůže vědět, která verze právě platí. Advokáti používají jakýsi počítačový program, avšak laik, který by chtěl zákony dodržovat, je zcela ztracen. Hlavní podíl na tomto stavu mají zřejmě prodejní poslanci a lobisté. Nejasné právní prostředí je zátěží pro podnikatele a odrazuje cizí investory. Předpokladem nápravy je oddělení administrativy od politiky, tj. *Zákon o státní službě*, který po nás ji řadu let požaduje EU.

Výhled do příštích voleb

Mohou příští volby tuto situaci změnit? Snad může trochu polevit moc „kmostrů“ a projevit se tlak ze strany EU na dodržování zákonnosti. Zásadní změnu by mohla přinést až změna volebního zákona pro volby do parlamentu, kdy by lidé věděli „koho vlastně volí“. Reformu volebního systému prosazuje i prezident Miloš Zeman; ten je v současné době jediným politikem, na jehož volbě se podstatnou měrou podílela veřejnost. Není divu, že se stává terčem různých útoků. Jeho pozice je však poměrně pevná.

Dnešní politika je velmi nepřehledná a bude velkým překvapením, jak dopadnou volby. Nebudou to nakonec komunisté? Pravicová ODS se prakticky rozpadla, Sociální demokracii vzal vítr z plachet prezident Zeman jmenováním prozatímní Rusnokovy vlády. Mohlo by to být pro svět velké překvapení - návrat komunistů¹⁰.

V Davli, 28. září 2013

Jan Matys

⁸ Můj otec, JUDr. Vladimír Matys pracoval na legislativním oddělení Ministerstva financí a o situaci nám vyprávěl - jeho vzpomínky lze najít na webu www.technologie-kvalita.cz/honza. Zřejmě tu přetrvávala právní kultura z předválečného období.

⁹ V Tesle Piešťany

¹⁰ 65 let po jejich uchopení moci v únoru 1948. Dnešní situace, kdy neexistuje „Velký bratr“ na východě, je však zcela jiná. Lidi však provokuje slovo „komunismus“ v názvu strany.